

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКА СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ключові слова: управління, організаційно-управлінська структура, державне управління освітою, децентралізація управління.

Вступ. Постановка проблеми. Ефективне функціонування освітнього комплексу Київської області і його структурних територіальних підсистем залежить від рівня організації управління. Практичне значення управління досить значне в організації безперервного освітнього процесу, що дозволяє виділити його як окрему компонентно-функціональну підсистему. Організаційно-управлінська структура освітнього комплексу - це сукупність організаційних форм і органів управління, які забезпечують цілеспрямований і узгоджений розвиток усіх її ланок.

Актуальність дослідження організаційно-управлінської структури освітнього комплексу зумовлена необхідністю пошуків, розробки і впровадження ефективної системи державного управління, яка забезпечить освітню галузь оптимальними умовами функціонування, створить системний механізм її саморегуляції на загальнонаціональному, регіональному, місцевому рівнях у навчально-виховних закладах і наукових установах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день у теорії і практиці державного управління освітою нагромаджено значний досвід вітчизняних учених: В. Андрущенко, М. Дарманського, Д. Дзвінчука,

Г. Євтушенка, Л. Карамушки, В. Князева, В. Кременя, В. Куценко, В. Лугового, О. Ляшенка, В. Майбороди та ін. Разом з тим, окремі актуальні для науки та практики проблеми щодо управління освітнім комплексом потребують більш поглибленого вивчення.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення ієрархічної структури підпорядкованості органів управлінської системи; розкриття основних закономірностей та принципів функціонування організаційно-управлінської структури, а також обґрунтування і систематизація цілей освітньої системи; дослідження системи органів державного управління національною освітою України та Київської області.

Виклад основного матеріалу. У сфері освіти важливою і необхідною ланкою економічного механізму є організація управління системою освіти в цілому та всіма її складовими частинами.

Управління означає цілеспрямовану діяльність усіх суб'єктів із забезпечення, оптимального функціонування та обов'язкового розвитку кожного навчального закладу, всіх ланок і галузей в цілому. Таким чином, державна політика в галузі освіти – це складова підсистема загальнодержавної політики, яка включає сукупність визначеної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою з їх виконання.

Найважливішими принципами, на яких будується управління освітою, є: принцип гуманізації, принцип державотворення, принцип науковості, оптимального поєднання, централізації і децентралізації, принцип цілеспрямованості, принцип плановості, єдиноначальності і колегіальності, раціонального співвідношення прав, обов'язків і відповідальності, а також нерозривного зв'язку теорії і практики, системності і комплектності.

В рамках нашого дослідження пріоритетними принципами є принцип децентралізації, принцип демократизації та принцип гуманізації.

Децентралізація – це принцип територіальної організації влади, за якого держава передає повноваження на прийняття рішень у певній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що знаходяться поза системою виконавчої влади і є відносно незалежними від неї.

Демократизація передбачає залучення до управління як державних, так і громадських інституцій, приватних структур, трудових колективів, сімей.

Гуманізація означає приведення системи управління у стан, який дозволяє у повній мірі розкритися професійному потенціалу управлінських працівників, посилити роль керівників як координаторів дій підлеглих.

Здійснення принципу децентралізації передбачає:

- чіткий розподіл фінансової відповідальності;
- розподіл повноважень і їх делегування на нижчі рівні;
- урахування потреб місцевої громади й держави, прийняття рішень за правилом консенсусу;

- посилення місцевого контролю;
- формування цивілізованого ринку освітніх послуг.

Принцип децентралізації передбачає чітке визначення повноважень як центрального так і місцевого рівнів управління.

Основними напрямками діяльності центрального органу управління освітою мають бути:

- розвиток освітньої політики (що включає в себе визначення пріоритетів та розробку стандартів);
- оцінювання результатів, прийняття управлінських рішень на основі моніторингу;
- визначення шляхів розв'язання контраверсійних ситуацій;
- формування загальнодоступної системи інформації в освіті.

На місцевий рівень управління має покладатися:

- реалізація державної місцевої політики;
- розвиток місцевої освітньої політики з урахуванням власних можливостей і потреб громади;
- забезпечення розвитку закладів освіти;
- забезпечення належних потоків інформації;
- відповідальність і звітність перед громадою.

Таким чином, для сучасного стану системи управління освітою характерний процес децентралізації, тобто передача ряду функцій і повноважень від вищих органів управління нижчим. Державні органи розробляють найбільш загальні стратегічні напрями, а обласні й районні (міські) органи спрямовують зусилля на вирішення фінансових, кадрових, матеріальних та організаційних проблем.

Другою особливістю є перехід від державного до державно-громадського управління освітою, головною метою якого є поєднання зусиль держави і суспільства у вирішенні проблем формування державної політики в галузі освіти, питань навчально-виховної, методичної, економічної, фінансово-господарської діяльності.

Освітня система характеризується наявністю різноманітних цілей, тому є необхідність їх систематизації. Підпорядкованість цілей нижчого рівня вищим називається ієрархією цілей. Кожний елемент освітньої системи існує для досягнення певної мети, таким чином, можна обґрунтувати ієрархічність управління в освітньому комплексі:

- інституціональний рівень – управління, що здійснює центральний орган, мета якого реалізувати місію освіти;
- макрорівень – управління на регіональному рівні має реалізувати загальне уявлення про результат освіти, який би задовольнив потреби певного регіону;
- мезорівень – управління на місцевому рівні, яке має забезпечити досягнення орієнтуючих цілей;

- мікрорівень - управління на рівні конкретної установи, що має на меті забезпечити загальні освітні цілі (дитячий садок, школа, університет);
- операціоналізований рівень – управління на рівні підрозділу, яке спрямовується на досягнення конкретних цілей (відділ, кафедра).

Органи управління освітнім комплексом розрізняються за структурою підпорядкованості, поділяючись на ранги: вищі, нижчі або рівноправні. Зв'язок елементів їх структури є двох типів: вертикальні – зв'язки підпорядкування і керівництва, та горизонтальні – зв'язки кооперування рівноправних партнерів. У свою чергу, вертикальні зв'язки поділяються на лінійні (обов'язкове виконання всіх вимог) і функціональні (обов'язкове виконання вимог з певної групи проблем).

Організаційно-управлінська структура освітнього комплексу України визначається Законом України «Про освіту» і деталізується у Законах України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», у відповідних постановах Кабінету Міністрів України та інших нормативних документах.

Отже, до державних органів управління освітою в Україні належать:

- Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України;
- міністерства і відомства України, яким підпорядковані навчальні заклади;
- Державна атестаційна комісія України;
- управління освіти і науки обласних державних адміністрацій;
- відділи освіти районних (міських) державних адміністрацій.

Центральним органом державного управління освітою в Україні є Міністерство освіти і науки, молоді та спорту. Його повноваження визначені Законом України "Про освіту" та "Положенням про Міністерство освіти України". Міністерство освіти і науки бере участь у виробленні державної політики в галузі освіти та втілення її в життя, у визначенні основних напрямків розвитку освіти, здійснює координаційні, науково-методичні, контрольні функції та державне інспектування, забезпечує зв'язок з іншими державами, організовує впровадження у практику досягнень науки і передового педагогічного досвіду; проводить атестацію та акредитацію навчальних закладів.

При Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту функціонує Державна атестаційна комісія, яка проводить атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів. Міністерству освіти підпорядковані вищі навчальні заклади (академії, університети, інститути, консерваторії, коледжі, технікуми (училища), Академія педагогічних наук та її науково-дослідні інститути.

Державна атестаційна комісія формує мережу спеціалізованих вчених рад та контролює їх діяльність, розробляє і затверджує вимоги до рівня наукової кваліфікації здобувачів наукових ступенів та встановлює критерії атестації наукових кадрів вищої кваліфікації, проводить експертизу

дисертацій для здобуття наукових ступенів та атестаційних справ для присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, здійснює інші повноваження, передбачені законом.

При обласних районних (міських) державних адміністраціях створюються відповідні структурні підрозділи, які здійснюють управління освітою: при обласній держадміністрації – управління освіти і науки, при районній (міській) – відділ освіти, а при сільській і селищних Радах народних депутатів – комісії з питань освіти.

Управління освіти і науки обласної державної адміністрації контролює і координує роботу відділів освіти районних (міських) держадміністрацій; аналізує стан освіти і науки в області, розробляє регіональні програми її розвитку, організовує і контролює виконання цих програм; визначає потребу регіону у фахівцях різних спеціальностей для системи освіти і науки та здійснює замовлення на їх підготовку.

Управління освіти і науки організовує і контролює роботу державних і комунальних вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, бере участь в укладанні та припиненні дії контрактів з керівниками вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації, професійно-технічних навчальних закладів, що підпорядковані Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України; сприяє впорядкуванню мережі навчальних закладів в області; визначає регіональний компонент у змісті освіти; вносить на розгляд Міністерства освіти і науки, молоді та спорту пропозиції щодо запровадження експериментальних навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, нових освітніх програм, організовує навчально-методичне забезпечення загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів; проводить роботу на підтримку і розвиток обдарованих дітей, захищає права та інтереси неповнолітніх дітей, в тому числі і дітей-сиріт, організовує діяльність психологічної служби та педагогічного патронажу в системі освіти; разом з органами охорони здоров'я здійснює загальний контроль за охороною здоров'я дітей, проведенням оздоровчих заходів, створенням безпечних умов для їх навчання і праці.

В управлінні освіти і науки обласної держадміністрації утворюється колегія, до складу якої входять начальник управління (голова колегії), заступники начальника, інші відповідальні працівники управління, керівники районних відділів освіти, наукових установ, інститутів удосконалення вчителів (післядипломної освіти), навчальних закладів. Рішення колегії приводяться в життя наказами начальника управління освіти і науки обласної держадміністрації.

При управлінні освіти і науки можуть утворюватися різні структурні підрозділи: творчі лабораторії, наукові ради та комісії, видавничі центри тощо.

Відділ освіти районної державної адміністрації є структурним підрозділом районної держадміністрації і підпорядковується, з одного боку,

голови районної державної адміністрації, а з другого - управлінню освіти і науки обласної державної адміністрації.

Відділ освіти здійснює безпосереднє керівництво навчальними закладами, визначає потребу у їх кількості, подає пропозиції щодо удосконалення їх мережі; контролює виконання вимог щодо залучення всіх дітей шкільного віку до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Координує роботу навчальних закладів, спрямовану на навчання та виховання дітей, організацію їх відпочинку, запобігання бездоглядності та правопорушень серед неповнолітніх, створює в районі розгалужену службу соціально-педагогічного патронажу; забезпечує утворення психологічної служби в навчальних закладах; інспектує та проводить атестацію навчальних закладів, контролює дотримання ними державних вимог щодо змісту, рівня і обсягу освітніх послуг.

Очолює відділ освіти районної держадміністрації завідуючий, який призначається на посаду і звільняється з посади головою районної держадміністрації за погодженням з начальником управління освіти і науки обласної держадміністрації.

Завідуючий відділу освіти здійснює керівництво діяльністю відділу, визначає посадові обов'язки його працівників, затверджує положення про підрозділи і служби районного відділу, функціональні обов'язки його працівників, планує роботу відділу, розпоряджається коштами, що виділяються на утримання відділу, призначає на посаду і звільняє з посади працівників відділу, керівників навчальних закладів та установ комунальної форми власності тощо.

При відділі освіти створюється колегія, рішення якої приводяться в життя наказами завідуючого відділу, районний методичний кабінет дошкільної, загальної середньої і позашкільної освіти, а також може створюватися рада керівників навчальних закладів, інші громадські ради, комісії з учасників навчально-виховного процесу, представників громадськості.

Таким чином, на рис.1 систематизуємо ієрархічну структуру підпорядкування організаційно-управлінської системи освітнього комплексу на всіх рівнях.

Розглянемо організаційно-управлінську структуру освітнього комплексу Київської області.

Головне управління освіти і науки України Київської обласної державної адміністрації – державний орган керівництва освітньою системою в області й упровадження освіти як складової з реалізації гуманітарної політики держави.

Головне управління освіти і науки має такі складові: відділ дошкільної, позашкільної, загальносередньої освіти; відділ професійної освіти, науки, інноваційної діяльності; відділ організаційно-кадрового забезпечення; центр нових інформаційних систем і технологій; технічний відділ; обласна

психолого-медико-педагогічна консультація; контрольно-ревізійний відділ; відділ статистики та аналізу; відділ фінансування, бухгалтерського обліку та звітності.

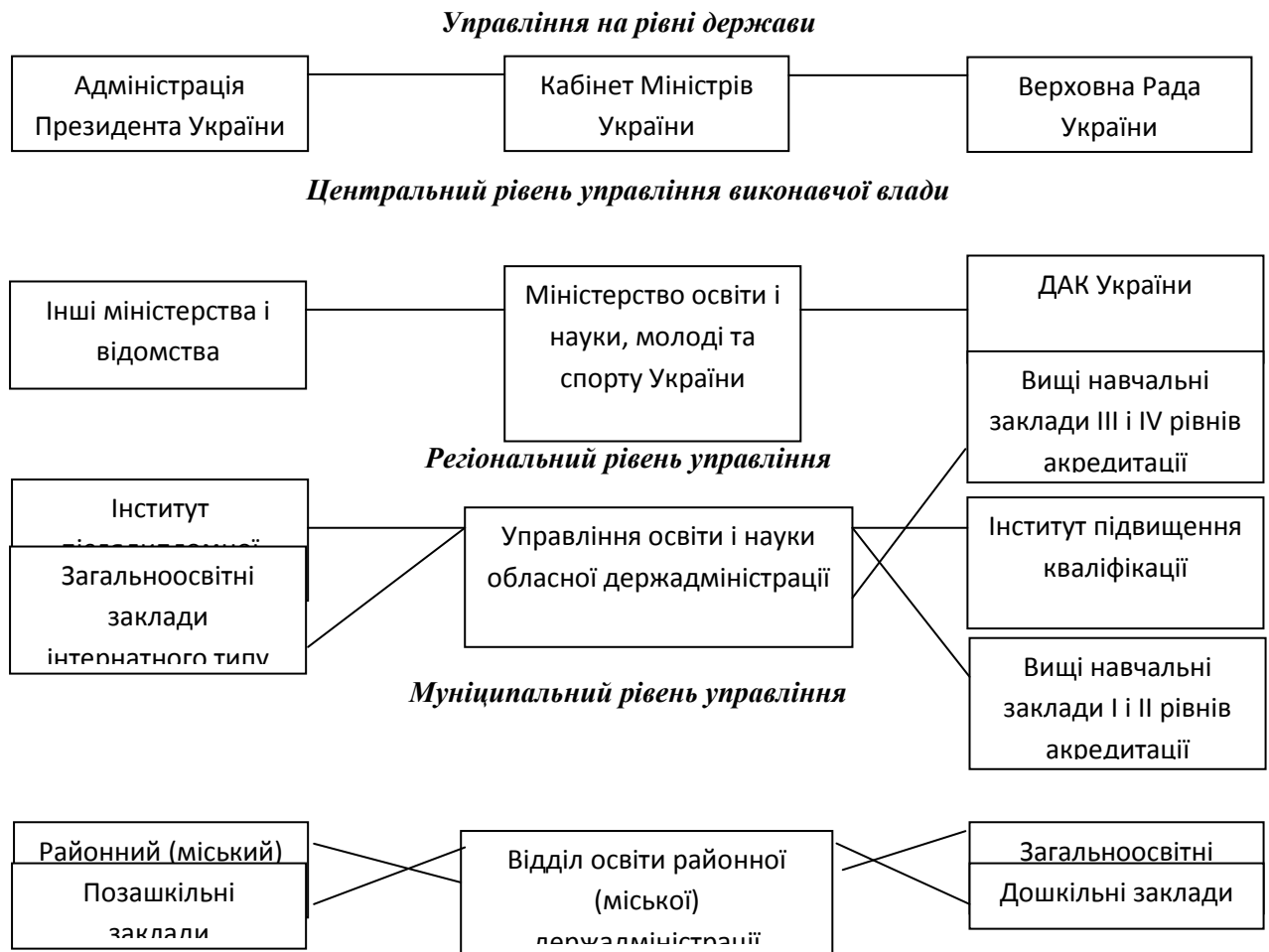

Рис. 1. Організаційно-управлінська структура освітнього комплексу України

Діяльність головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації спрямована на розвиток дошкільної освіти, оновлення змісту загальної середньої освіти, забезпечення рівних умов доступу до якісної освіти, поліпшення стану забезпечення закладів освіти підручниками та навчальними посібниками, підвищення ефективності використання навчальних комп'ютерних комплексів, впровадження в практику діяльності навчальних закладів сучасних інформаційних систем і технологій, задоволення інтересів освітян у професійному зростанні, забезпечення потреб регіонів кваліфікованими педагогічними кадрами, мотивацію їх до самоосвіти, створення оптимальних умов для модернізації післядипломної освіти педагогів та досягнення ними ціннісних результатів, що мають випереджувальний характер.

Освітня система Київщини нараховує 775 державних денних загальноосвітніх шкіл, у тому числі 219 (29% від загальної кількості) –

розташовані у містах, 556 (71%) – у сільській місцевості. В них навчаються майже 178 тис. учнів, з них 111 тис. учнів (62,4 %) – у міських та 67 тис. учнів (38,6%) – у сільських школах. В області функціонують 11 вечірніх (змінних) шкіл (5 тис. учнів), 5 приватних закладів (432 учні), 23 професійно-технічних училища (10,5 тис. учнів), 24 вищі навчальні заклади (44 тис. студентів), 58 позашкільних установ (61,2 тис. дітей).

Головне управління освіти і науки України Київської обласної державної адміністрації – державний орган керівництва освітньою системою в області й упровадження освіти як складової з реалізації гуманітарної політики держави.

Головне управління освіти і науки має такі складові: відділ дошкільної, позашкільної, загальносередньої освіти; відділ професійної освіти, науки, інноваційної діяльності; відділ організаційно-кадрового забезпечення; центр нових інформаційних систем і технологій; технічний відділ; обласна психолого-медико-педагогічна консультація; контрольно-ревізійний відділ; відділ статистики та аналізу; відділ фінансування, бухгалтерського обліку та звітності.

Діяльність головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації спрямована на розвиток дошкільної освіти, оновлення змісту загальної середньої освіти, забезпечення рівних умов доступу до якісної освіти, поліпшення стану забезпечення закладів освіти підручниками та навчальними посібниками, підвищення ефективності використання навчальних комп'ютерних комплексів, впровадження в практику діяльності навчальних закладів сучасних інформаційних систем і технологій, задоволення інтересів освітян у професійному зростанні, забезпечення потреб регіонів кваліфікованими педагогічними кадрами, мотивацію їх до самоосвіти, створення оптимальних умов для модернізації післядипломної освіти педагогів та досягнення ними ціннісних результатів, що мають випереджувальний характер.

Освітня система Київщини нараховує 775 державних денних загальноосвітніх шкіл, у тому числі 219 (29% від загальної кількості) – розташовані у містах, 556 (71%) – у сільській місцевості. В них навчаються майже 178 тис. учнів, з них 111 тис. учнів (62,4 %) – у міських та 67 тис. учнів (38,6%) – у сільських школах. В області функціонують 11 вечірніх (змінних) шкіл (5 тис. учнів), 5 приватних закладів (432 учні), 23 професійно-технічних училища (10,5 тис. учнів), 24 вищі навчальні заклади (44 тис. студентів), 58 позашкільних установ (61,2 тис. дітей).

Різними видами позашкільної освіти в 58 навчальних закладах області охоплено 61,2 тис. дітей. Функціонує 702 дошкільні заклади, де виховується 49,3 тис. дітей.

Систематично проводиться робота щодо створення умов для здобуття повноцінної освіти різними категоріями дітей: обдарованими, тими, які мають здібності для поглибленого вивчення окремих предметів; дітьми із

вадами психічного та (або) фізичного розвитку; дітьми-сиротами і тими, які позбавлені батьківського піклування.

З метою розвитку індивідуальних здібностей школярів в області працюють 42 заклади нового типу, 23 спеціалізовані школи. Серед загальноосвітніх шкіл I-III ступенів функціонують 16 гімназій, 14 ліцеїв та 11 навчально-виховних комплексів "школа-ліцей".

У системі освіти Київщини функціонують 17 закладів інтернатного типу обласної комунальної власності (2688 вихованців), в тому числі 5 - для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Для дітей з інвалідністю, стан здоров'я яких унеможлиблює навчання і виховання в загальноосвітніх навчальних закладах на загальних підставах, функціонує 8 спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (784 вихованці). В області діють 26 районних/міських дитячих будинків (655 вихованців).

На території області функціонує 24 вищі державні навчальні заклади I-IV рівня акредитації, у тому числі 13 коледжів, 3 технікуми, 4 училища та 1 вища школа.

Мережа вищих навчальних закладів недержавної форми власності включає університет (м.Бровари), інститут (смт Буча), 5 коледжів (у містах Біла Церква, Бровари та Фастів). На початок 2009-2010 навчального року зросла кількість вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, змінено статус чотирьох вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації.

Загальна кількість студентів вищих закладів освіти області за останні три роки збільшилася на 3,4%.

З метою належного забезпечення навчальних закладів області кваліфікованими педагогічними кадрами щороку Головним управлінням освіти і науки укладаються угоди про підготовку фахівців за цільовими напрямками з Переяслав-Хмельницьким державним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди, Київським національним лінгвістичним університетом та Національним педагогічним університетом ім. М.П. Драгоманова. У 2011 року Головним управлінням видано 400 направлень молодим людям, які обрали фах педагога.

В області реалізуються регіональні програми «Шкільна бібліотека», «Шкільний автобус». Започатковано реалізацію Програми розвитку системи освіти Київської області на 2011-2014 роки.

Отже, на теренах Київщині створена й успішно функціонує розгалужена освітня система, відкрита для оперативних змін та обґрунтованих інновацій, за яких кожен учасник навчально-виховного процесу має рівний доступ до якісної освіти й може обрати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до своїх потреб, інтересів і здібностей.

Аналізуючи організаційно-управлінську структуру управління ОК Київської області можна зробити висновок, що управління в даній структурі здійснюється за галузево-територіальним принципом.

Необхідно зазначити, що наявність у системі управління великої кількості міністерств і відомств, яким підпорядковані заклади освіти, і які беруть участь у здійсненні державної політики у галузі освіти, суперечить світовим тенденціям в управлінні галуззю. Наприклад, місцеві органи управління освітою підпорядковані щонайменше трьома інстанціям: місцевим органам державної виконавчої влади, органам місцевого самоврядування та центральним органам управління освітою. Таке багатовекторне підпорядкування не сприяє підвищенню ефективності управління на місцевому рівні.

Н.Нижник та Р.Ільєсов зазначають, що управління освітою має бути спрямованим на організацію та забезпечення оптимальних умов функціонування основної галузі, створення системного механізму її саморегуляції на загальнонаціональному, регіональному, місцевому рівнях та у навчальних закладах [5].

Таким чином, пріоритетними напрямками діяльності управлінських структур повинні стати: вироблення та реалізація загальної стратегії розвитку освіти, виконання освітніх стандартів, вирівнювання освітнього потенціалу регіонів, чіткий розподіл функціональних обов'язків між різними рівнями управління.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Державне управління освітою – це організована самостійна частина загального процесу державного управління, яка включає цілеспрямоване вироблення, прийняття та реалізацію організуючих, регулюючих, координуючих, контролюючих і мотивованих впливів на освітню сферу.

Важлива функція органів освіти – інспектування діяльності закладів освіти. Під інспектуванням розуміють систему державного контролю за станом виконання закладами й установами освіти постанов, директив і вказівок уряду в галузі освіти, навчальних планів та програм, інструкцій та указів і розпоряджень керівних органів з одночасною практичною допомогою тим, кого контролюють, вжиттям заходів щодо запобігання й усунення недоліків.

Управління у сфері освіти передбачає:

- прогнозування і планування діяльності навчальних закладів, правильну постановку цілей, їх субординацію за ступенем важливості;
- раціональну розстановку кадрів, розподіл обов'язків, встановлення зв'язків між підсистемами та управлінням цими зв'язками;
- організацію системи освітньої інформації та її використання;
- всебічний контроль, аналіз і сучасне коригування для передбачення або скорішої ліквідації недоліків;
- належну кваліфікацію і досвід менеджерів навчальних закладів і систему підвищення їхньої майстерності.

Отже, визначальним у реформуванні управління освітою має стати досягнення тісного співробітництва органів державного управління освітою

всіх рівнів, навчально-виховних закладів, громадського самоврядування та піднесення їх відповідальності у межах повноважень; створення цілісної системи управління освітою, якій були б властиві гнучкість, демократизм, динамізм, мобільність, здатність до самореалізації.

Список використаних джерел:

1. *Дзвінчук Д.* Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Д. Дзвінчук. - К. : ЗАТ "Нічлава", 2003. – С.40. 2. *Константинов А.С.* Социально-экономические аспекты: управление сферой образования в регионе // Экология человека. – 2001 - №2 – С.47. 3. *Куценко В.* Економіка освіти: навч.посібник. – К. Міленіум, 2003. – С.77-86. 4. *Крижко В.* Антологія аксіологічної парадигми управління освітою [Текст] : підруч. для студ. пед. ун-тів / В. В. Крижко. - К. : Освіта України, 2005. – С.140. 5. *Нижник Н., Ільясов Р.* Проблеми удосконалення управління народною освітою в Україні // Вісник УАДУ.-1996, - №3.- С.67-78. 6. *Освіта Київщини в цифрах і фактах (2010/2011 навчальний рік): інформ.-аналіт. зб. / Київ. облдержадмін., Голов. упр. освіти і науки ; [за ред. В. Бутника]. - К. : Прес-КІТ, 2011. – С.112.*

Симоненко А.М. Організаційно-управлінська структура освітнього комплексу Київської області. Розглянуто основні закономірності та принципи функціонування управлінської структури освітнього комплексу, досліджено ієрархічну структуру підпорядкованості органів управлінської системи освіти України, проаналізовано організаційно-управлінську систему освітнього комплексу Київської області.

Ключові слова: управління, організаційно-управлінська структура, державне управління освітою, децентралізація управління.

Симоненко А.Н. Организационно-управленческая структура образовательного комплекса Киевской области. Рассмотрены основные закономерности и принципы функционирования управленческой структуры образовательного комплекса, исследована иерархическая структура органов управления образованием Украины, проанализировано организационно-управленческую систему образовательного комплекса Киевской области.

Ключевые слова: управление, организационно-управленческая структура, государственное управление образованием, децентрализация управления.

Symonenko A.N. Organization and management structure of the educational complex of Kyiv region. There were considered the basic laws and principles of the educational complex management structure functioning; was investigated the hierarchical subordination structure of the administrative authorities of Ukraine education system; and analyzed the organizational and administrative system of the educational complex of Kyiv region.

Key words: management, organization and management structure, state management of education, management decentralization.